

Данко Шипка
Државни универзитет Аризоне
Школа међународних писмености и култура
Одјек за њемачки, румунски и словенске језике
danko.sipka@asu.edu

УДК 811.161.1'374:811.163.41'374
<https://doi.org/10.18485/slavistika.2019.23.2.1>
Оригинални научни рад
примљено 16.08.2019.
прихваћено за штампу 10.10.2019.

ЛЕКСИКОГРАФСКЕ ДЕФИНИЦИЈЕ ИЗМЕЂУ УНИВЕРЗАЛНОГ И ТРАДИЦИОНАЛНОГ: КВАНТИТАТИВНО И КВАЛИТАТИВНО ПОРЕЂЕЊЕ ДЕСКРИПТИВНИХ РЈЕЧНИКА

У овом раду пореде се квантитативни и квалитативни параметри у дефиницијама из два референтна једнотомна дескриптивна речника савременог руског и српског језика. Уза сва ограничења, овај тип истраживања води хипотези да је лексикографска обрада, у цјелини и у дефинисању, заправо вид друштвене праксе, па је лексикографска обрада тако урођена у ткиво постојеће традиције и укоријењеног начина комуникације са корисницима унутар параметара које намећу особености даног језика.

Кључне ријечи: лексикографске дефиниције, руски језик, српски језик, једнојезични рјечници, лексикографска традиција.

The present paper contrasts quantitative and qualitative parameters of the best-known Serbian with those of the best-known Russian one-volume monolingual dictionary. While exhibiting various limitations, research presented here leads to a hypothesis that lexicographic treatment, even in its defining segment that appears to be highly formalized, remains immersed in the social fiber of its lexicographic practice. Defining is determined by the existing lexicographic tradition and by the customary manner of communicating with dictionary users. It is also conditioned by the structural parameters of the language in question.

Key words: lexicographic definitions, Russian language, Serbian language, monolingual dictionaries, lexicographic tradition.

1. Увод

Једнојезични рјечници представљају мапе нашег мишљења а истовремено и одлагалишта колективног памћења. Као такви, они свакако одражавају културне особености друштва у коме настају и коме служе. Јасно је да је материјал представљен у једнојезичницима културно специфичан – од ријечи везаних за културу (типа српског *крсна слава* или руског *тоска*), до различитих метафора и фразема (типа српског *Алајбегова слама* или руског *заморити червячка*). Поставља се, међутим, питање шта је са лексикографском обрадом. Лексикографска обрада подлијеже општим установљеним принципима и језичким законитостима, што је установљено у бројним металексикографским радовима и приручницима још од пионирског Згустиног *Приручника лексикографије* (Zgusta, 1971). Поставља се, онда, питање у којој је мјери лексикографска обрада универзална а у којој културно специфична. Ово је изузетно комплексно питање које је потребно разматрати на низу примјера из лексикографске праксе.

Питање универзалности у односу на културну условљеност лексикографских поступака заправо је питање колико је рјечник уклопљен у своју друштвени средину. Промјене у начину размишљања о рјечницима и лексикографским поступцима сажето је приказано у сљедећем цитату:

Lexicographers have long been concerned about the nature of the dictionary, i.e. what the dictionary is and what they should intend it to be. So far no consensus seems to have been reached regarding answers to those questions, mainly because lexicographers have followed the ontological pattern which persisted so long for language study and studied the dictionary for its own sake. In other words, until quite recently, dictionary studies were asocial. It is now generally acknowledged that the search for the nature of the dictionary and its relevant studies cannot expect to make substantial advancements unless socio-cultural dimensions are taken into the lexicographic scene, for dictionary making is essentially a socio-cultural behavior and dictionary use is by nature socio-psychological. [Лексикографи се одавно баве природом рјечника, тј. питањем шта је рјечник и шта они мисле да треба да буде. Чини се да досад нема консезуса око одговора на ова питања, првенствено зато што су лексикографи пратили онтолошки образац који је досад инсистирао на изучавању језика и изучавао рјечнике саме за себе. Другим ријечима, све донедавно, изучавање рјечника било је асоцијално. Сада је општеприхваћено да се у потрази за природом рјечника и у релевантним истраживањима рјечника не може да се оствари битан помак напријед уколико се на лексиколошку сцену не укључе социокултурне димензије, јер рјечник је у основи социокултурно понашање а употреба рјечника је у својој природи социјалнопсихолошка.]

Yong and Peng (2007:1)

Анализа у овом раду замишљена је као мањи прилог расвјетљавању поменутог проблема. Основна идеја је да се упореди лексикографска пракса најпознатијег руског и најпознатијег српског једнојезичког рјечника. Ради се о два сродна језика и двије веома сродне лексикографске традиције. Истраживање је тако проведено с циљем да се утврди да ли се и у овако сличном контексту могу појавити међукултурне разлике у лексикографској обради.

У великом броју радова теоријске лексикографске литературе, можемо издвојити два темељна приступа лексикографској обради. Први се заснива на формализацији обраде као уређеног скупа процедура за представљање семантичких, граматичких и других релевантних других својстава. Изразит примјер таквог приступа је дјеловање Апресјана и, шире, московске семантичке школе. Види се то већ у називу приступа: системска лексикографија. Овај приступ лексикографији као системском дјеловању у сфери семантике сажето је изложен у Апресјан (1996). Овај приступ у новије вријеме има и конкретан лексикографски пројекат (Апресјан 2014), за који је велико питање да ли ће имати ширу употребну вриједност у општем корисничком кругу изван рачунарске лингви-

стике. Код српских лексикографа видимо тежњу оваквом системском приступу у прилагођеном виду, примјерено традиционалној (академској) лексикографији, примјени и у српској лексикографији, рецимо у препорукама које дају Ристић и други (2018) за систематизацију рада на рјечничким дефиницијама. С друге стране имамо такозвани комуникативни приступ лексикографији, који је представљен код Јонга и Пенга (Yong and Peng, 2007). Мада је њихова анализа заснована на двојезичним рјечницима, основне тврдње њиховог приступа сажете су у овом кратком цитату:

The present study attempts to establish a triangular communicative model of lexicography and views the bilingual dictionary as a system of intercultural communication between the compiler and the user. [Ово истраживање покушава да успостави троугаони комуникативни модел лексикографије, схватајући двојезични рјечник као систем међукултурне комуникације између састављача и корисника.]

Yong and Peng (2007:15)

Видимо дакле да је модел гдје је лексикографска обрада системско (тима и универзално важеће) документовања семантичких и других релација (како имамо код Апресјана) супротстављен моделу по коме је лексикографска обрада међу- (у двојезичницима) или интра- (у једнојезичницима) културна комуникација међу међу састављачима рјечника и његовим корисницима (тако онда културно специфична а не универзална). Овако је код Јонга и Пенга. Ова два супротстављена приступа заправо су два могућа одговора на претходно постављено питање о лексикографској обради. Обрада у једнојезичнику знатно је више универзална у системском приступу а знатно више културно условљена у комуникативном приступу.

Циљ контрастирања руског и српског једнојезичника у овом раду јесу лексикографске дефиниције, дакле, експликација значења (без примјера, употребних етикета и било који других лексикографских поступака), како би се утврдио ниво универзалности. Изабрана су два најпознатија једнојезичника (Николић и др., 2011 за српски, а Ожегов и Шведова, 1992 за руски), дакле, таква која имају најживљу комуникацију између састављача и корисника у два дана друштва. Два изабрана рјечника показују одређене разлике, у обиму, итд. (о чему ће више ријечи бити у другом дијелу рада), међутим те разлике нису нешто што може пресудно утицати на параметре који се овдје разматрају. У наредном дијелу биће описан поступак поређења ова два рјечника.

2. Поступак

Анализа поменута два рјечника (Николић и др., 2011 те Ожегов и Шведова, 1992) проведена је у два корака – квантитативном, који је дао оријентацијске податке за сљедећи квалитативни корак, који је и био главни циљ анализе. Из скенираних верзија двају рјечника издвојени су помоћу скриптова сопствене израде у ПЕРЛ-у само текстови дефиниција (без бројева). На оба та текста дефиниција (српском и руском) извршена је анализа просјечног броја ријечи у дефиницији,

однос броја различница према појавницама, те фреквенцијска листа облика ријечи у дефиницијама (дакле фреквенцијска листа није била лематизирана). Ови подаци послужили су као оријентир за квалитативно контрастирање именца на *-изам* (српских) према *-изм* (руских), нпр. *комунизам:комунизам* те на *-ист(а)* (у српском) према *-ист* (у руском), нпр. *комунист(а):комунист* у оним случајевима гдје постоји еквиваленцијски парњак и гдје оба рјечника обрађују одредницу (а не упућују на неку другу одредницу). Ради се о лексемама које су посуђене у оба језика, па би се очекивао да лексема као такве неће изазвати међукултурну варијацију. Додатно, разлике у фреквенцији појединих елемената из квантитативне анализе указивали су на потребу детаљног разматрања баш ових примјера.

Ово истраживање имало је неколико ограничења. Прво, ради се о поређењу два истраживања случаја, што само по себи ограничава интерпретацију добивених података. Друго, поређени рјечници разликују се по обиму (српски има око 80 хиљада а руски око 40 хиљада главних одредница, али је разлика у обиму знатно мања, српски рјечник је тек за трећину већи јер добар дио изведених облика које српски рјечник даје као засебне одреднице у руском наводи у пододредницама). Треће, поређена издања објављена су у различито вријеме (мада се рад на њима у неколико подудара и различита издања руског рјечника не разликују у ономе што се овдје анализира). Четврто, фреквенцијски подаци дају се за појавнице а не за различнице – дакле није проведена лематизација. На крају, сам поступак скенирања, оптичке обраде података и скриптови за одвајање дефиниција могли су проузроковати одређени број грешака. Из свих ових разлога овдје изнесене тврдње треба схватити као хипотезе, а квантитативне податке само као индикацију за квалитативну анализу.

3. Квантитативно поређење

По првом испитиваном параметру показало се да су дефиниције у руском рјечнику знатно краће по броју ријечи. Просјечна дужина дефиниција у ријечима у Ожегов и Шведова (1992) износи 5,59 а у Николић и др. (2011) знатно је виша са просјечно 7,87 ријечи по дефиницији (под дефиницијом се подразумева дефиниција свих значења одредничке ријечи). Однос различница (уникатних облика ријечи) према појавницама (сваком облику ријечи у тексту) показује колико се често облици ријечи понављају. У случају да уопште нема понављања, да је сваки облик ријечи употребљен само једном, вриједност овог параметра била би 1 (различница у том случају има колико и појавница). Што је вриједност даље од броја 1, понављања има више. Ова вриједност је 0,20 у дефиницијама руског, а 0,15 у дефиницијама српског рјечника. Дакле, више је понављања у српским дефиницијама, другим ријечима, лексичка прецизност руских дефиниција је нешто виша. Дио ове разлике свакако треба приписати разлици у дужини – нормално је да у дужем тексту (а текст српских дефиниција дужи је од руских) има више понављања. Може се претпоставити и то да је већи број понављања истих облика у српском рјечнику дијелом узрокован тиме што је на њему радио већи број сарадника, а ту се често посеже за стандардизова-

ним формулацијама у дефинисању да би се разлике у стилу појединих сарадника уједначиле.

Кад је у питању поређење фреквенцијских листа облика засвједочених у дефиницијама, оно је вршено на основу ранга на фреквенцијској листи (најчешћи облик има ранг 1, слједећи по фреквенцији ранг 2, итд.). Ово је најпродуктивнији начин поређења узевши у обзир разлике у обиму текстова, просјечној дужини ријечи, те односа различница и појавница у ова два рјечника. Поређење процената а поготово броја засвједочених облика довело би до слике искривљене разликама у поменутиим параметрима двају текстова.

Поредећи рангове фреквенцијске листе, налазимо доста примјера гдје се рангови подударају – примјери овога дати су у Табели 1. Налазимо ту како функционалне ријечи које су при врху фреквенцијске листе и у општем језику, не само у дискурсу дефиниција у једнојезичницима (првих седам примјера у поменутој табели), те примјере честих елемената дефинисања који су у дискурсу дефиниција веома високо а у општем језику доста ниско (последња три примјера)

српски	ранг	руски	ранг
и	3	и	2
у	4	в	1
на	5	на	5
или	7	или	4
за	8	для	6
од	9	от	13
о	12	о	15
односи	13	относящийся	17
обично	26	обычно	24
почети	53	начать	53

Табела 1: Примјери јединица са сличним фреквенцијским рангом

Међутим, оно што је посебно занимљиво кад се пореде фреквенцијски рангови, јесу они случајеви гдје постоје знатне разлике у рангу. Постоје двије основне врсте таквих разлика. С једне стране су оне условљене структурним разликама међу два језика или епизичких конвенција (примјери су представљени у Табели 2), а, с друге, оне које произлазе из разлика у лексикографској пракси (примјери су у Табели 3)

српски	ранг	руски	ранг
се	1	-	-
који	2	который	19
је	6	есть	364
бити	39	быть	51

Табела 2: Разлике у рангу услед структурне неподударности језика и правописа

Први примјер из табеле 2 узрокован је разликом у правописној конвенцији, тиме да се рефлексивна партикула у руском пише скупа а не одвојено како је у српском. Други примјер има везе са постојањем партиципа у руском и њиховим непостојањем у српском. Оно што ће се у руском компактно изразити партиципом, у српском ће морати бити изражено релативном зависном реченицом, нпр. руско *имеющий* ће бити *онај који има у српском*. Ово се види и по диграмима (комбинацијама двију ријечи) и триграмима (комбинацијама трију ријечи). Ранг број 1 у српским дефиницијама је *који се* међу диграмима а *који се односи* међу триграмима. У врху диграма још је доста оних са који: *који је* (ранг 5), *онај који* (ранг 8), *онога који* (ранг 11), *која се* (ранг 14), *који има* (ранг 18), итд. Коначно, трећи и четврти примјер у табели 2 имају везе са структурним разликама у употреби облика глагола *бити*, његовог испуштања у руском и изрицања у српском. Наравно, овдје иду и неподударности лексичких система, рецимо гдје једној руској лексеми одговара више српских или обрнуто. Ово се може видјети у случају руског глагола *сделать*, који у руским дефиницијама има ранг 21, а различити његови српски еквиваленти су знатно ниже јер дијеле семантичку сферу тог глагола *учинити* ранг 46, *извршити* ранг 160, *направити* ранг 283, *урадити* ранг 1600, *израдити* ранг 1768.

српски	ранг	руски	ранг
онај	25	этот	299
човек	57	человек	14
део	34	часть	20
место	52	место	22
време	51	время	22

Табела 3: Разлике у рангу узроковане лексикографским традицијама

Мада први примјер у табели 3 може имати неке посредне везе са структурним разликама, он, баш као и други примјер из исте табеле има првенствено везе с тим да се у српској лексикографској традицији усталио образац дефинисања: *онај који* а у руској *человек* + партицип. Исто је и са чешћом употребом ријечи

део, место и време у руском у односу на српски рјечник (за овај посљедњи ово је још израженије јер је српско *време* и руско *время* и руско *погода*).

Видимо, дакле, да постоје одређене индикације да се јављају одређене разлике у начину дефинисања - у дужини, лексичкој разноврсности, те лексичком избору. Дио ових посљедњих разлика узрокован је међујезичким структурним разликама а дио разликама у укоријењеној лексикографској традицији. Како на цјелокупну масу дефиниција утиче велики број фактора а и сама процедура квантитативне анализе уноси одређена ограничења, централни дио анализе биће, како је већ напоменуто, квалитативно контрастирање именца на *-изам* (српских) према *-изм* (руских), нпр. *комунизам:комунизам* те на *-ист(а)* (у српском) према *-ист* (у руском), нпр. *комунист(а):комунист* у оним случајевима гдје постоји еквиваленцијски парњак и гдје оба рјечника обрађују одредницу (а не упућују на неку другу одредницу).

4. Квалитативно поређење

И у два посматрана узорка показује се да су руске дефиниције компактније, да садрже мање ријечи, како се види из табеле 4.

Просјечна дужина дефиниција у ријечима за: *изам:изм*:

српски	руски
19.59	15.08

Укупно случајева: 190

Просјечна дужина дефиниција у ријечима за: *ист(а):ист*

српски	руски
9.29	6.39

Укупно случајева: 155

Табела 4: Просјечна дужина дефиниција у ријечима

Када се погледају фреквенцијски подаци за ова два веома контролисана и ограничена узорка интернационализма, поново наилазимо на низ разлика које произлазе како из структурних разлика два језика тако и, много више, из различите лексикографске праксе и обичаја.

Кад је у питању *ист(а):ист*, ранг број један у српском рјечник заузима об-

лик *који*, а слиједи, са рангом број два *онај*. С руске стране, опет, облик *человек* има ранг број један. Ово је, ван сваке сумње, посљедица различитих лексикографских обичаја. С друге стране то што је ранг број четири у српском рјечнику облик *се*, који се у руском не појављује, посљедица је разлика у ортографији. Постоје и подударности, нпр. и облик *бави* у српском и облик *занимающийся* у руском имају ранг 8 (српски облик иде у комбинацији: *који се бави*, што је еквивалент руског облика). Сличности се огледају и у посезању за именицама које одређују одредничке ријечи у дефиницијама, с тим што се чини да аутори руског рјечника чешће посежу за одређеним облицима. Ово се може видјети из табеле 5.

српски	ранг	руски	ранг
присталица	3	сторонник	3
стручњак	12	специалист	6
следбеник	10	последователь	4
писац	11	писатель	23
уметник	19	художник	12
аутор	-	автор	10
уметник	19	артист	20

Табела 5: Сличности и разлике у рангу именица које карактеришу одреднице на -ист(а):-ист

Видимо да једина ситуација гдје је ранг знатно виши у српском (иначе је најчешће виши у руском), јесте пар *писац: писатель*, што је посљедица употребе ријечи *автор* у руском, која се у српском уопште не употребљава. Ова разлика дјеломично произлази из алтернативне употребе синонима у српском рјечнику, нпр. уз *следбеник* користи се и *поборник* са рангом 24. И иначе, кад се погледају конкретни парови, да се примијетити да се у српском рјечнику блискозначнице користе и напореда у једној дефиницији. Тако је у руском *конструктивист* дефинисано као *сторонник конструктивизма* а у српском *конструктивиста* као *присталица, следбеник конструктивизма*. И оvdје су видљиве разлике које произлазе из лексикографске праксе и обичаја.

Када је у питању пар *-изам:-изм*, оно што упада у очи је то да је, ако се изузму функционалне ријечи, пунозначна ријеч са највишим рангом у руском рјечнику *направление* (ранг 5, према српском *правац* са рангом 14), док је у српском то *учење* (ранг 9, према руском *учение* са рангом 22). Сличне разлике постоје и ниже на фреквенцијској листи: *покрет* у српском има ранг 22, *движение* у руском 58, а, с друге стране, руско *отношение* је у рангу 22 а српски *однос* није забиљежен.

Да би се даље освијетлиле ове разлике, у табели 6 представљени су српски еквиваленти за најчешћу руску а у табели 7 руски еквиваленти за најчешћу српску именицу у овом узорку.

Еквивалент	Фреквенција	У одредницама
<i>правац</i>	12	<i>идеализам, импресионизам, конструктивизам, кубизам, натурализам, позитивизам, рационализам, сентиментализам, симболизам, скептицизам, футуризам, експресионизам</i>
<i>учење</i>	4	<i>волунтаризам, механицизам, прагматизам, сензуализам</i>
<i>придржавање</i>	1	<i>академизам</i>
<i>назор</i>	1	<i>дуализам</i>
<i>један од два правца</i>	1	<i>материјализам</i>
<i>систем</i>	1	<i>монархизам</i>
<i>схватање</i>	1	<i>монизам</i>
<i>тумачење и схватање</i>	1	<i>реализам</i>
<i>покрет</i>	1	<i>романтизам</i>
<i>делатност</i>	1	<i>урбанизам</i>

Табела 6: српски еквиваленти за *направление*

Еквивалент	Фреквенција	У одредницама
<i>учение</i>	7	<i>детерминизам, ленинизам, марксизам, пантеизам, пјурализам, теизам, епикуреизам</i>
<i>направление</i>	4	<i>волунтаризам, прагматизам, сенсуализам, емпиризам</i>
<i>учение</i>	1	<i>агностицизам</i>
<i>совокупность положений</i>	1	<i>атеизам</i>
<i>разновидность протестантизма</i>	1	<i>баптизам</i>
<i>одна из трех мировых религий</i>	1	<i>буддизам</i>
<i>одно из основных направлений</i>	1	<i>католицизам</i>

<i>теория</i>	1	<i>дарвинизм</i>
<i>религия</i>	1	<i>иудаизм</i>
<i>позиция</i>	1	<i>релятивизм</i>
<i>стремление</i>	1	<i>утилитаризм</i>
<i>соединение</i>	1	<i>эклeктизм</i>

Табела 7: руски еквиваленти за учење

Из обје табеле видљив је висок ниво варирања у еквиваленцији, што је, поново, последица различите лексикографске традиције и обичаја.

Мада није репрезентативно за разлику у дужини дефиниција у овом узорку, поређење дефиниција национализма и националисте у два посматрана рјечника свакако је индикативно за могуће узроке постојања разлика. Те одреднице изгледају овако (онако како су биле представљене у корпусу, без бројева):

национализм: идеология и политика, исходящая из идей национально-го превосходства и противопоставления своей нации другим; проявление психологии национального превосходства, национального антагонизма, идеи национальной замкнутости

националист: сторонник национализма

Ожегов и Шведова (1992: s.v.)

национализам: свест о националности, о припадности одређеној нацији; тежња за националним напретком, за самосталним друштвеним развојем сопствене нације; истицање националних обележја, карактеристика; национални дух, родољубље, патриотизам; политичко начело и пракса по којима се права, интереси, циљеви одређене нације подржавају, истичу, остварују на штету других нација; уп. шовинизам.

националист(а): онај који има врло развијену свест о припадности својој нацији онај којем је много стало до националног напретка који тежи самосталном друштвеном (културном цивилизацијском) развоју своје нације родољуб патриота; онај који заступа национализам, политичко начело и праксу по којима нека нација има право да остварује своје интересе и на штету других народа; уп. шовинист(а)

Николић и др. (2011: s.v.)

Из ова два примјера сасвим је јасно да је дефиниција у српском рјечнику знатно мање компактна, да иде у енциклопедијске детаље. Чак и ако занемаримо чињеницу да се у српском рјечнику у потпуности обрађују двије одреднице које су фактички једна поред друге док се у руском врши унакрсно упућивање код једне од двије одреднице, разлика у обиму је изразита. Постоје два могућа објашњења ове неподударности.

Прва је сама ова одредница и чињеница да су међунационални односи у бившој Југославији били изузетно видљиви и напети и присутни у шестотомнику Матице српске из којег је посматрани српски рјечник израстао. Све ово знатно више него у Совјетском Савезу. Други разлог је шире природе. Наиме, и по осталим одредницама из ове посматрана два узорка види се да српски рјечник има знатно више енциклопедијских елемената, да граница између енциклопедије и једнојезичника није тако чврста као у случају руског рјечника. Слично томе, функције специјализованих рјечника, какви су рјечници синонима и општег једнојезичника нису тако чврсто успостављени у српском као у руском рјечнику. Ако тражимо друштвену позадину оваквог стања, видимо да на српској страни постоји Мала Просветина енциклопедија доста ограниченог карактера (Просвета, 1959) и, до појаве Ћосићевог (Ћосић, 2008) Речника синонима, систематског рјечника (Јовановић, 1938) који је доста застарио и није рјечник синонима у правом смислу. На руској страни, опет, уз речени једнојезичник функционише и Велика совјетска енциклопедија (Госиздат, 1926-1933) и функционалан рјечник синонима (Александрова, 1968). Тако онда, чини се, српски једнојезичник, свјесно или несвјесно, попуњава одређене празнине у ширем културном окружењу, док се његов руски еквивалент смјешта у специјализовану нишу једнојезичника. Уз овдје наведени примјер, ову хипотезу поткрепљује и употреба блискозначница у поменутом случају *конструктивист(а):конструктивист*. Слично се дешава и у 12 одредница гдје се у српском рјечнику користи *присталица, следбеник*. Ради се о одредницама *анархист(а), дарвинист(а), идеалист(а), импресионист(а), натуралист(а), релативист(а), сентименталист(а), фаталист(а), фашист(а), еволуционист(а), експресионист(а), и екстремист(а)*.

5. Закључци

На крају се може рећи да проведена анализа, уза сва своја ограничења, води сљедећој хипотези. Лексикографски рад у цјелини и дефинисање посебно, одвијају се и у једнојезичној лексикографији у окружењу даног језика, конкретне лексикографске традиције, одређеног друштва са својом друштвеном/културном праксом. Комуникација с корисницима рјечника условљена је успостављеним обичајима. Лексикографи израђују рјечнике и и формулишу дефиниције на основу културне традиције а корисници рјечника очекују одређена рјешења као учесници у тој културној традицији. Тако и ова контрастивна квантитативна и квалитативна анализа дефиниција из савремених речника руског и српског језика потврђује ставове Јонга и Пенга (2007), установљене на примеру двојезичне лексикографије, да и у једнојезичној лексикографији,

као и у двојезичној, преовлађује комуникативни модел у дефинисању лексема у односу на универзални/системски модел.

Овдје установљене разлике подударне су са разликама у пракси приписивања употребних квалификатора у четири словенска једнојезичника (руском, польском, српском и словеначком) показаним у Šipka (2016). И у тој области постоји знатно варирање међу рјечницима, како у репертоару етикета, тако и у учесталости њиховог приписивања, што, опет, произлази из различитих друштвених окружења и установљене лексикографске праксе.

Оно што је показано овдје јесте да и у веома ограниченом узорку интернационализма, гдје одабране одредничке ријечи постоје у оба језика и гдје су у оба језика опремљене пуном дефиницијом, постоји веома висок степен међујезичког и међукултурног варирања. И добро је да је тако. Једнојезичници нису збирке математичких формула, они су, како је речено на самом почетку, мапе мишљења конкретне језичке и друштвене заједнице и одлагалишта колективног памћења исте те заједнице.

Цитирана литература

- Александрова, З.Е. Словарь синонимов русского языка. Москва: Русский язык, 1968 и друга издања.
- Апресян, Ю.Д. Активный словарь русского языка (том I А-Б, том В-Г II), Москва: Языки русской культуры, 2014.
- Апресян, Ю.Д. О понятии системной лексикографии, Избранные труды, том II, Москва: Школа «Языки русской культуры», с. 434-438, 1995.
- Тосић, Павле и сарадници. Речник синонима. Београд: Корнет, 2008 и каснија издања.
- Госиздат. Большая советская энциклопедия. Москва: Госиздат, 1926-1933 и каснија издања.
- Јовановић, Ранко. Систематски речник српскохрватскога језика. Београд: Библиотека општег образовања, 1938 и каснија издања.
- Просвета. Мала енциклопедија Просвета. Београд: Просвета, 1959 и каснија издања.
- Ристић, Стана С., Ненад Б. Ивановић и Ивана Лазић Коњик. Метајезик лексикографске дефиниције у дескриптивном речнику (на материјалу речника српског језика), Јужнословенски филолог књ. LXXIV, св. 1, 2018.
- Šipka, Danko. Exclusion labels in Slavic monolingual dictionaries. *Colloquium*, Vol 1, No 1, p. 1-17, 2016.
- Yong, Heming, and Jing Peng. *Bilingual lexicography from a communication perspective*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2007.
- Zgusta, Ladislav. *Manual of Lexicography*. The Hague: Mouton, 1971.

Извори

- Николић, Мрослав и др. Речник српског језика. Нови Сад: Матица српска, 2011.
- Ожегов, С.И., Шведова, Н.Ю. Толковый словарь русского языка. Москва: Азъ, 1992.

Danko Šipka

LEXICOGRAPHIC DEFINITIONS BETWEEN THE UNIVERSAL AND
TRADITIONAL: QUANTITATIVE AND QUALITATIVE COMPARISON OF
GENERAL MONOLINGUAL DICTIONARIES

Summary

The present paper contrasts the quantitative and qualitative parameters of the best-known Serbian and Russian one-volume monolingual dictionaries. Research was divided in two phases. The texts of the definitions in the two analyzed dictionaries were extracted first and their quantitative parameters were tabulated (the length of definitions in words, type/token ratio, frequency lists). The second phase relied on the qualitative analysis of nouns ending in *-ist* (as in *Marxist*) and *-ism* (as in *Marxism*). In both phases of research, a high degree of interlinguistic and intercultural variation was detected. While exhibiting various limitations, research presented here leads to a hypothesis that lexicographic treatment, even in its highly formalized defining aspect, remains immersed in the social fiber of its lexicographic practice. Defining is determined by the existing lexicographic tradition and by the customary manner of communicating with dictionary users. It is also conditioned by the structural parameters of the language in question.

Key words: lexicographic definitions, Russian language, Serbian language, monolingual dictionaries, lexicographic tradition.